

La cara oculta de la PAC

La política agrària comunitària (PAC) és probablement l'àmbit de competència de la Unió Europea en què la integració comunitària ha estat més ambiciosa i, segons com es miri, amb èxit. Pràcticament des dels seus inicis l'any 1962, la PAC ha estat una de les àrees legislativament més desenvolupades i amb un millor finançament. Tant és així que a mitjan dècada de 1980 la PAC s'enduia més del 70% de tot el pressupost europeu¹. Malgrat que en l'actualitat el seu pes relatiu s'ha reduït fins menys del 40%, el cert és que la partida que s'hi dedica no ha deixat d'incrementar-se en valor absolut fins vorejar els 60.000 milions d'euros anuals en el darrer període 2014-2020². Això significa que cada habitant de la UE paga de mitjana uns 115 euros a través d'impostos per finançar col·lectivament la PAC.

A què es destinen aquests diners? Essencialment a subvencionar la pagesia per complementar els seus ingressos, també a finançar iniciatives de desenvolupament rural i, en menor proporció, a donar suport a mesures de mercat³. La pagesia del País Valencià, per exemple, rep uns 200 milions d'euros anuals de la PAC. I quina necessitat hi ha de fer tot això? En els seus inicis, el suport al sector agrari va permetre multiplicar la producció d'aliments i facilitar l'accés al menjar de tots els estrats de la societat europea en un moment en el qual encara s'arrossegaven els efectes de la postguerra. En l'actualitat, els arguments utilitzats per la UE per defensar aquest dispendi són, com s'ha vist en classe, ben variats. Malgrat els arguments, hi ha cada vegada més veus i organitzacions que qüestionen la validesa de les raons i la bondat de la PAC. Aquest document pretén recollir algunes d'aquestes crítiques i ser un contrapunt a la versió "blanca", oficial i políticament correcta, que es presenta en el temari de l'assignatura.

El text s'estructura en sis punts i una discussió final. A cadascun dels sis punts es presenta, primerament i de manera sintètica, el discurs oficial que ofereixen la UE i les organitzacions partidàries de la PAC per donar-li suport, i seguidament es desenvolupen els arguments que el posen en qüestió. A l'apartat de discussió s'aporten des de l'òptica personal de l'autor algunes línies directrius per reformar la PAC segons principis de sostenibilitat.

- 1) **Eradicar la fam.** Sovint s'argumenta que en un món on més de 800 milions de persones no tenen garantit un àpat al dia cal fomentar la producció agrària per lluitar contra la fam, la desnutrició i la malnutrició⁴. Si, a causa de la manca d'ajudes, deixéssim perdre un sector primari europeu poc competitiu a nivell global, la producció mundial d'aliments se'n ressentiria, hi hauria menys menjar, que s'encariria, la gent més pobre no hi podria accedir i s'agreuaria el problema de la fam⁵.

Segons dades de la FAO, la població mundial té garantida una aportació calòrica mínima superior a les 2.200 quilocalories per persona i dia, considerada adequada per al benestar d'una persona tipus, des de l'any 1961⁶. Llavors, per què continua havent-hi fam al món? El problema és de distribució de l'aliment o, millor dit, dels costos de distribució⁷. És més barat destruir o malbaratar els excedents de producció

---

¹ Gerden Meijerink i Thom Achterbosch, "CAP and EU Trade Policy Reform. Assessing Impact on Developing", LEI. Wageningen University, 2013.

² Alan Matthews, Luca Salvatici i Margherita Scoppola, "Trade Impacts of Agricultural Support in the EU", University of Minnesota, Department of Applied Economics, International Agricultural Trade Research Consortium, 2017.

³ Comissió Europea, "The Common Agricultural Policy at a Glance", text, Comissió Europea, 2020, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en.

⁴ Comissió Europea, "Future of CAP: Feeding the World" consultat el 29 de juliol de 2020, https://ec.europa.eu/info/news/future-cap-feeding-world_en.

⁵ International Food Policy Research Institute (IFPRI), "Rising Food Prices: What Should Be Done?," consultat el 29 de juliol de 2020, <https://www.ifpri.org/blog/rising-food-prices-what-should-be-done>.

⁶ FAO, "The State of Food Security and Nutrition in the World 2020", consultat el 29 de juliol de 2020, <https://doi.org/10.4060/CA9692EN>.

⁷ Jacqueline Loos i al., "Putting Meaning Back into 'Sustainable Intensification'" *Frontiers in Ecology and the Environment* 12, núm. 6 (2014): 356–361.

que no es consumeixen (a Europa són gairebé 100 milions de tones l'any), que transportar-los a països remots o en condicions d'instabilitat per ser consumits per la població que els necessita⁸. La corrupció de molts estaments d'aquests països fa que en casos en els quals arriba ajuda aquesta es reintrodueixi als cicles de mercat per obtenir un lucre de la seva venda i no arribi fins la població necessitada⁹.

El ventall de conreus que es practiquen a Europa també revela que la lluita contra la fam no és una prioritat¹⁰. Europa té més de tres milions d'hectàrees dedicades al conreu de la vinya per produir, sobretot, begudes alcohòliques. Una superfície similar és la que es destina a conreus energètics, sobretot colza, que servirà per produir biodièsel. Molt majors són les superfícies destinades a cereals i farratges que, en última instància, serviran per engreixar bestiar i produir carn. Si reflectissin una emergència alimentària, aquestes superfícies haurien d'estar produint aliments bàsics, com ara cereals, per al consum humà, verdura, llegums, tubercles, oli, fruita i fruits secs.

Una PAC que realment volgués lluitar contra la fam al món el primer que hauria de fer és facilitar que els països més pobres, on la població que viu de la producció agrícola supera el 70%, poguessin vendre els seus productes a Europa. Això es pot aconseguir amb dues mesures complementàries. Primer, eliminant les barreres i aranzels al lliure comerç de productes del camp procedents d'aquests països. Malgrat que els països rics sempre han proclamat defensar la globalització i el lliure comerç, aquest només existeix quan obliga els països pobres a obrir les fronteres als productes nord-americans i europeus, territoris que, en canvi, es mostren extremadament protectors dels mercats en relació amb la possible entrada de productes forans, per exemple agraris, que poguessin fer la competència a la pagesia i empreses locals¹¹. En segon lloc, caldria eliminar mesures de mercat i ajuts que fan més competitiu els productes europeus de manera artificial. Afavoreixen que les produccions europees es puguin vendre per sota del preu de cost i fer una competència deslleial a les importacions agrícoles des d'economies del sud. Privant aquestes economies dels ingressos que suposarien aquestes vendes es reforça el cicle d'empobriment que en bona mesura determina la desnutrició i la malnutrició de les seves poblacions, sobretot en entorns rurals¹². En els últims anys la UE ha fet concessions en ambdós àmbits, el de les barreres i els dels ajuts, però continua tenint una política essencialment proteccionista, que fomenta més que no resol, la fam al món¹³.

- 2) **Garantir la seguretat alimentària de la població en cas de guerra.** S'argumenta que en cas que Europa es veïés involucrada en un conflicte bèl·lic, el continent necessitaria ésser capaç de produir suficient aliment per a la pròpia població i no haver de dependre d'importacions i llaços comercials, que es podrien veure tallats¹⁴. Sense la PAC, a la pagesia de moltes regions no sortiria a compte treballar el camp i aquest s'abandonaria, i es donaria una situació d'inseguretat alimentària estratègica per manca de producció d'aliments.

En primer lloc, convé notar com aquest tipus d'argumentacions plantegen la possibilitat d'una guerra com si aquesta fos una providència del destí, quelcom tant atzarós i fora de l'abast de la responsabilitat de la humanitat com, posem per cas, la translació de la terra al voltant del sol, la caiguda d'un meteorit, les marees o una sequera. És evident que una guerra té una naturalesa molt diferent a la d'aquests

---

⁸ Åsa Stenmarck i al., *Estimates of European Food Waste Levels*, 2016, <http://edepot.wur.nl/378674>; FAO, "The State of Food Security and Nutrition in the World 2020".

⁹ Int'l Transparency, "Rotten Deals — How Corruption Spoils Our Food," 17 d'octubre de 2019, <https://voices.transparency.org/rotten-deals-how-corruption-spoils-our-food-d95308c553c7>.

¹⁰ Eurostat, "Agriculture, Forestry and Fishery Statistics", consultat el 29 de juliol de 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agriculture,_forestry_and_fishery_statistics_pocketbook.

¹¹ Amigos de la Tierra, "El TTIP, sembrando pérdidas para el sector agrario. Los riesgos derivados del TTIP para la agricultura europea", 2016, https://www.tierra.org/wp-content/uploads/2016/04/TTIP_y_agricultura.pdf.

¹² Coordination SUD, "The EU CAP: How Coherent Is It with the Development of Peasant Agriculture in the South?", 2019, https://www.coordinationsud.org/wp-content/uploads/Rapport_PAC_web_anglais_05.10.19.pdf.

¹³ Alan Matthews i al., *Evaluation of the Impact of the Current CAP on the Agriculture of Developing Countries*, 2019, http://publications.europa.eu/publication/manifestation_identifier/PUB_QG0319654ENN.

¹⁴ Ina Zweiniger-Bargielowska, Rachel Duffett, i Alain Drouard, *Food and War in Twentieth Century Europe*, Ashgate Publishing, Ltd., 2012.

fenòmens naturals, i l'ésser humà, a través de les seves decisions, n'és l'únic responsable¹⁵. És tant a la mà de les societats fer la guerra com no fer-la i solucionar els conflictes de forma pacífica. Si realment preocupa que en cas de conflicte armat la població europea pogués passar fam, el més senzill, raonable i barat és no instigar ni participar en l'eventual conflicte. I si Europa és atacada? Per l'experiència històrica sabem que, si hi hagués un manual de propaganda bèl·lica, un dels seus preceptes bàsics proclamaria que cada participant ha de manifestar veure's involucrat en la disputa contra la seva voluntat per raons de legítima defensa, mai com a agent agressor¹⁶. Si aquesta premissa fos certa i la participació en una guerra vingués únicament donada com a resposta a agressions de tercers (i, per tant, fora del propi control), automàticament la possibilitat d'una guerra quedaria reduïda a zero. Per desgràcia la premissa no és certa, i tenint en compte els recursos bèl·lics de què disposen tots els països occidentals i el seu poder de dissuasió, si Europa mai participés activament en alguna guerra que es disputés al seu territori, només podria ser per voluntat pròpia¹⁷. Que la UE demani finançament per garantir la seguretat alimentària en cas d'una guerra que només la UE o els seus països i aliats poden facilitar és gairebé un xantatge macabre.

En segon lloc, convé examinar si els pagaments de la PAC per produir aliments avui són l'únic mecanisme per garantir l'alimentació de la població en cas de conflicte armat el dia de demà. Tot i que les nostres societats miren amb preocupació la pèrdua de grans boscos tropicals al Brasil, el Congo, Indonèsia o Malàisia, sovint ignorem que Europa i bona part de l'Àsia i l'Amèrica del Nord estaven cobertes de masses forestals fins fa relativament pocs segles i que va ser obra humana, a través de la desforestació, la que va construir-hi els actuals paisatges agraris, molt més oberts¹⁸. La reconversió d'una superfície forestal o reforestada en camp de conreu resulta senzilla, i més amb les tecnologies modernes. La terra de conreu abandonada en cas de no tenir PAC podria ser fàcilment posada novament en producció en cas de necessitat. A tall d'exemple, l'any 1939 l'economia dels Estats Units encara tenia un fort component agrari. Al final de la Segona Guerra Mundial, tot just sis anys després, els EEUU eren la primera potència industrial del món¹⁹. Si en ple conflicte una economia relativament endarrerida com la nord-americana va experimentar tal transformació, com no podria actualment una regió amb la riquesa europea posar la terra en producció pràcticament a l'instant?

Finalment, les persones interessades a defensar l'argument del valor estratègic de la PAC en cas de guerra aprofiten la distorsió cognitiva que som víctimes la majoria de la població. A la nostra ment, una guerra a Europa pren la forma dels enfrontaments de la Guerra Civil espanyola o de la Segona Guerra Mundial: amb soldats, tancs i avionetes avançant contra un front de resistència rival mentre la població civil sobreviu com pot als refugis, als camps de refugiats/presoners o emprenent el camí de l'exili a través d'un paisatge destruït i miserable, passant gana. En aquest escenari passat i reinterpretat per la literatura, el cinema i els videojocs, el foment de la producció agrària té molt sentit per eradicar la fam. De fet, molts països involucrats en aquells conflictes van impulsar la reconversió de qualsevol espai lliure de les ciutats en horts urbans per alleujar la fam de la població amb programes coneguts com "horts de la victòria" (*Victory garden*) o "cava per la victòria" (*Dig for Victory*)²⁰. El cas, però, és que des de la dècada de 1940 el món no ha vist cap guerra entre potències punteres. En els darrers 70 anys les guerres han estat majoritàriament civils a països subdesenvolupats, en algun cas han implicat diversos

---

¹⁵ Escola de Cultura de Pau, "¡Alerta 2020! Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz", 2020, <https://escolapau.uab.cat/img/programas/alerta/alerta/20/alerta20e.pdf>.

¹⁶ Manuel Pérez González, "La legítima defensa puesta en su sitio: observaciones críticas sobre la doctrina Bush de la acción preventiva", *REDI* 55 (2003): 187.

¹⁷ Wolfgang Zellner i al., "Reducing the Risks of Conventional Deterrence in Europe Arms Control in the NATO-Russia Contact Zones", OSCE Network of Think Tanks and Academic Institutions, 2018.

¹⁸ Jed O. Kaplan, Kristen M. Krumhardt i Niklaus Zimmermann, "The Prehistoric and Preindustrial Deforestation of Europe", *Quaternary Science Reviews* 28, núm. 27, (1 de desembre de 2009): 3016–34, <https://doi.org/10.1016/j.quascirev.2009.09.028>.

¹⁹ Joseph S. Nye, "The Rise and Fall of American Hegemony from Wilson to Trump", *International Affairs* 95, núm. 1 (1 de gener de 2019): 63–80, <https://doi.org/10.1093/ia/iyy212>.

²⁰ Alesia Maltz, "Plant a Victory Garden: Our Food Is Fighting: Lessons of Food Resilience from World War", *Journal of Environmental Studies and Sciences* 5, núm. 3 (1 de setembre de 2015): 392–403, <https://doi.org/10.1007/s13412-015-0293-1>.

estats subdesenvolupats i només excepcionalment han involucrat alguna gran potència²¹. En aquest últim cas, sempre en un escenari d'abismal asimetria de forces, generalment amb els EEUU en el rol d'exèrcit d'última generació esclafant arrossaires vietnamites, pastors afganesos o llogarets iraquians²². L'enemic que pogués portar la guerra a Europa hauria de tenir un nivell de sofisticació militar i recursos similars als de l'aliança occidental, amb la qual cosa l'escenari bèl·lic seria molt diferent als descrits fins aquí. Es desfermaria un poder de destrucció modern tan indiscriminadament massiu, letal, immediat i distribuït remotament que probablement comportaria l'anihilació directa o indirecta (radiació nuclear, contaminació química, etc.) de la majoria de la població europea (i també del país o regió rival, és clar)²³. Haver disposat o no d'una PAC en el passat no faria cap diferència per a la subsistència dels individus que poguessin conservar la vida (i res més) en una guerra contemporània entre grans potències que, des de la Guerra Freda, practiquen la doctrina de la destrucció mútua assegurada²⁴.

- 3) **La PAC assegura la satisfacció de les demandes del “consumidor europeu”: aliments de qualitat i condicions de benestar animal en la producció ramadera i avícola.** A partir d'algunes teories sobre el mercat, s'argumenta que els alts estàndards de qualitat imposats per la UE a les seves explotacions reflecteixen la inquietud de la ciutadania europea per produir d'una manera segura, ambientalment sostenible i ètica amb els animals, però suposen a la pagesia uns costos sobrevinguts que cal compensar a través de subvencions²⁵.

Rere aquest argument hi ha la suposició que tota producció agrària provinent de països extracomunitaris s'ha aconseguit per ús intensiu de pesticides tòxics, perjudicials per a la salut humana i ambiental²⁶. Per bé que aquest supòsit pot ser vàlid en alguns casos, es poden formular almenys dues objeccions.

Primerament, no totes les societats agràries disposen de productes fitosanitaris de síntesi o els mitjans per administrar-los als conreus i al bestiar, de manera que la seva producció s'aproxima notablement al que podríem qualificar d'ecològica. Cal admetre, però, que aquest no és el cas més habitual, i que sobretot a l'Àsia i a tota Amèrica la productivitat agrícola s'ha multiplicat en les darreres dècades gràcies a l'ús de pesticides barats, però altament nocius i poc segurs per a les persones²⁷. La UE sol utilitzar aquesta realitat en el seu argumentari per justificar la PAC, però sembla oblidar que aquesta situació es podria corregir -i seria desitjable corregir en origen- amb una major exigència quant a mètodes productius i millor traçabilitat dels productes agraris que aspiren a entrar a través de les fronteres comunitàries. Si s'exigissin els mateixos estàndards a les explotacions europees que a les extracomunitàries, la garantia per a les persones consumidores serien les mateixes, no existiria una hipotètica competència deslleial entre explotacions i s'eliminarà el greuge que obliga a compensar a les europees a través de subvencions de la PAC²⁸.

En segon lloc, és ben qüestionable que les exigències de qualitat imposades per la UE redundin en una producció europea segura i químicament innòcua. Per bé que la normativa comunitària es vanta de ser de les més exigents del món, això no evita que recurrentment esclatin escàndols i intoxicacions que evidencien que el seu compliment no és complet o efectiu: dioxines en ous belgues, vaques boges, carn de cavall venuda com a boví, els cogombres espanyols, etc²⁹. Més enllà d'escàndols afortunadament

²¹ Rod Thornton, *Asymmetric Warfare: Threat and Response in the 21st Century* (Polity, 2007).

²² Noam Chomsky, *Hegemony or Survival?* (Hamish Hamilton, Londres, 2003).

²³ Daniel Ellsberg, *The Doomsday Machine: Confessions of a Nuclear War Planner* (Bloomsbury Publishing, EUA, 2017).

²⁴ Henry D. Sokolski, *Getting MAD: Nuclear Mutual Assured Destruction, Its Origins and Practice* (Diane Publishing, 2004).

²⁵ Werner Kleinhanß i al., “Efficiency, Subsidies, and Environmental Adaptation of Animal Farming under CAP”, *Agricultural Economics* 36, núm. 1 (2007): 49–65.

²⁶ Comissió Europea, “General Food Law,” text, Food Safety – Comissió Europea, 17 d'octubre de 2016, https://ec.europa.eu/food/safety/general_food_law_en.

²⁷ Fernando P. Carvalho, “Agriculture, Pesticides, Food Security and Food Safety,” *Environmental Science & Policy* 9, núm. 7–8 (2006): 685–692.

²⁸ Observatori Corporatiu Europa, “Toxic Residues through the Back Door”, consultat el 29 de juliol de 2020, <https://corporateeurope.org/en/2020/02/toxic-residues-through-back-door>; Marsha A. Echols, “Food Safety Regulation in the European Union and the United States: Different Cultures, Different Laws”, *Colum. J. Eur. L.* 4 (1998): 525.

²⁹ Foodwatch, “Food Scandals Will Continue to Emerge Unless EU Food Law Is Fundamentally Revised, Warns

esporàdics, cada cop hi ha un volum de literatura d'investigació científica més gran que demostra com el consum d'aliments produïts a Europa amb mètodes perfectament legals però fent ús d'agroquímics artificials transmeten aquestes substàncies tòxiques al cos humà i afecten el sistema nerviós³⁰. En aquest sentit, la PAC fracassa en el seu objectiu de posar a l'abast de la seva població una alimentació de qualitat³¹.

Aquest darrer punt obliga a fer una reflexió més profunda: és realment cert que la PAC respon a les demandes de la ciutadania europea? Seria estrany trobar casos de gent que preferís consumir aliments amb pesticides químics que poden danyar la seva salut, la dels seus i la del seu entorn. La realitat, però, és que la UE dona màniga ampla a l'ús d'una gran varietat de pesticides i substàncies de síntesi, algunes de les quals porten dècades sota la sospita d'estar al darrere de l'auge en la prevalença de determinades malalties i patologies entre la població europea. La sospita que la PAC no vetlla per l'interès general s'incrementa per casos com el del glifosat, component de l'herbicida més usat al món i sospitós de ser danyí un cop introduït a la cadena tròfica³². Malgrat que les proves científiques sobre la seva toxicitat no són concloents, la Comissió Europea no només ha mostrat una resistència numantina a prohibir el compost, sinó que s'ha demostrat com alguns dels seus informes per justificar aquesta posició contenen fragments plagiats de documents elaborats per Monsanto, la multinacional agroquímica que més volum de glifosat comercialitza³³. La superficialitat de la bona voluntat de l'administració europea també es va posar de relleu els anys 2015 i 2016 quan en plena discussió sobre el tractat de lliure comerç amb Nord-Amèrica (el famós TTIP), la UE es va mostrar disposada a rebaixar les seves exigències al sector primari per equiparar-les a les de la legislació dels Estats Units, més permissiva en molts aspectes³⁴.

El del benestar animal tampoc és un cas pel qual la UE pugui treure pit ni justificar el dispendi de la PAC. Novament ens trobem en un àmbit en el qual la regulació europea és sensiblement més ambiciosa que la de molts altres països³⁵. Això no vol dir, però, que sigui una regulació adequada. A tall il·lustratiu, la majoria de països membres, entre ells Espanya, continua permetent tenir gallines amb finalitat ponedora en gàbies que no en permeten l'adequada mobilitat o gaudir de l'aire lliure³⁶. I què dir de l'ús massiu i indiscriminat de medicaments, fins i tot antibiòtics, per combatre les epidèmies que inevitablement fan estralls a les instal·lacions industrials de bestiar estabulat?³⁷ La PAC no només legitima aquestes pràctiques a través de la regulació, sinó que les impulsa en la mesura que subvenciona les explotacions que hi recorren. Resulta cínic afirmar, com fa la UE, que models de benestar animal com aquest contempnen criteris ètics adequats i són els que li demanda la ciutadania europea.

Foodwatch”, Foodwatch, consultat el 29 de juliol de 2020, <https://www.foodwatch.org/en/press/2018/food-scandals-will-continue-to-emerge-unless-eu-food-law-is-fundamentally-revised-warns-foodwatch/>.

³⁰ WHO, “Pesticide Residues in Food”, consultat el 29 de juliol de 2020, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/pesticide-residues-in-food>.

³¹ Diána Bánáti, “Consumer Response to Food Scandals and Scares,” *Trends in Food Science & Technology* 22, núm. 2–3 (2011): 56–60.

³² Greenpeace, “Glifosato,” Greenpeace Espanya, consultat el 29 de juliol de 2020, <https://es.greenpeace.org/es/trabajamos-en/agricultura/glifosato/>.

³³ Jaume Masdeu, “Cuestionada la credibilidad de los análisis de la UE sobre el glifosato,” *La Vanguardia*, 20 de gener de 2019, sec. Natural, <https://www.lavanguardia.com/natural/20190121/454217016876/glifosato-plagio-polemica-analisis-ue.html>.

³⁴ Antonio Cerrillo, “TTIP: El decálogo de la discordia,” *La Vanguardia*, 3 de maig de 2016, sec. Natural, <https://www.lavanguardia.com/natural/20160503/401522717711/ttip-comercio-respeto-ambiental.html>.

³⁵ Denis Simonin i Andrea Gavinelli, “The European Union legislation on animal welfare: state of play, enforcement and future activities,” La Fondation Droit Animal, Ethique et Sciences, consultat el 29 de juliol de 2020, <http://www.fondation-droit-animal.org/proceedings-aw/the-european-union-legislation-on-animal-welfare/>.

³⁶ Paloma Martínez Varela, “41 millones de gallinas nunca salen de sus jaulas,” *El País*, 30 de juliol de 2018, sec. Política, https://elpais.com/politica/2018/07/29/actualidad/1532890405_694005.html.

³⁷ Nuño Domínguez, “España atiborra al ganado con antibiòticos,” *El País*, 19 d'octubre de 2017, sec. Ciencia, https://elpais.com/elpais/2017/10/18/ciencia/1508326090_483987.html.

- 4) **La PAC garanteix pagaments justos per a la pagesia i preus assequibles per a les persones consumidores.** Gràcies a les subvencions, la pagesia pot complementar els seus ingressos i, aconseguint un balanç financer positiu, no es veu abocada a l'abandonament de l'activitat³⁸. També es diu que garantint que els productes siguin de proximitat, el seu preu als mercats serà més assequible per a les butxaques de la ciutadania europea, mentre que si els aliments s'haguessin d'importar des de fora, s'encaririen³⁹.

En l'actualitat, i després de dècades de PAC, no sembla que estiguem a la vora d'aconseguir uns preus dels productes agraris justos per a la pagesia ni assequibles per a les persones consumidores. La pagesia es queixa recurrentment de rebre uns preus de venda de la seva producció als mercats que, de vegades, no arriben ni a cobrir-ne els costos⁴⁰. Al mateix temps, però, en una aparent contradicció, les persones consumidores ens trobem com sol sortir més barat adquirir productes del camp fets venir de l'exterior que no els produïts localment⁴¹. L'explicació d'aquesta paradoxa rau, almenys en part, en els principis que regeixen al conjunt de la UE (inclosa la PAC), com són el lliure mercat i la competència com a motor d'eficiència.

A escala de producció, malgrat la protecció que donen les subvencions agràries, la pagesia s'ha vist abocada a una cruel carrera per poder mantenir els seus ingressos. Les millores tecnològiques en el treball de la terra, la fertilització, els pesticides, les llavors i la irrigació han multiplicat la productivitat de la terra, però amb un ritme de creixement de la producció superior al del consum és natural que els preus caiguin⁴². Davant aquesta baixada de preus, la petita pagesia, familiar, de mitjans artesanals o l'ecològica s'ha anat convertint en inviable, i la seva activitat ha quedat absorbida per empreses o grups de volum cada cop major per mirar de ser econòmicament viables⁴³. Aquesta industrialització i integració del sector agroalimentari ha generat beneficis milionaris per als peixos més grans de la peixera, gràcies a dos factors. El primer són les economies d'escala: la seva mida els permet produir amb gran eficiència, a baix cost i, malgrat el context de preus desfavorable, aconseguir treure un marge de benefici. El segon factor té a veure amb la naturalesa del sector.

Per la dinàmica que acabem d'exposar, la major part del benefici al sector agroalimentari no procedeix del conreu de la terra o la cria d'animals, sinó de la manipulació, la distribució i comercialització dels productes que entren al camp (maquinària, fertilitzant, pesticides, etc.) i dels que en surten (grans, fibres, carns, etc.)⁴⁴. Aquestes activitats proporcionen uns ingressos assegurats i menys dependents de les fluctuacions dels mercats internacionals: la pagesia ha de plantar per collir, la gent ha de menjar per viure i les seves quantitats i distribucions fixen geogràficament la demanda. Per això, grups com Nestlé o Danone han invertit i crescut en aquestes baules de la cadena que uneixen producció agrària i consum. En els últims anys fins i tot s'han atrevit a entrar amb força en el mercat de tinença de terres de conreu i

---

³⁸ Comissió Europea, "Income Support Explained," text, Comissió Europea, consultat el 30 de juliol de 2020, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/income-support/income-support-explained_en.

³⁹ Moya Kneafsey i al., *Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU: A State of Play of Their Socio-Economic Characteristics*. (Luxembourg: Publications Office, 2013), <http://dx.publications.europa.eu/10.2791/88784>.

⁴⁰ Raúl Sánchez, "Cuatro gráficos que explican la crisis del campo," *elDiario*, 14 de febrer de 2020, sec. Economía, https://www.eldiario.es/economia/graficos-explican-crisis-campo_1_1133612.html.

⁴¹ Lucía Vinaixa, "Las naranjas sudafricanas se comen a las valencianas: la ruina de 400 millones perdidos," *El Español*, 12 de maig de 2019, sec. Reportajes, https://www.elespanol.com/reportajes/20190512/naranjas-sudafricanas-comen-valencianas-ruina-millones-perdidos/397461504_0.html.

⁴² Europa Press, "'Sobreproducción' de hortalizas y crisis de precios por las altas temperaturas" (Europa Press, 17 d3 novembre de 2015), <https://www.europapress.es/andalucia/almeria-00350/noticia-altas-temperaturas-provocan-sobreproduccion-hortalizas-desencadena-crisis-precios-20151117173710.html>.

⁴³ Oriol Amat, "Grup Alimentari Guissona. Un model integrat únic al món," *Món Empresarial* (blog), 19 d'octubre de 2015, <http://www.monempresarial.com/2015/10/19/grup-alimentari-guissona-model-integrat-unic-mon/>.

⁴⁴ Agustí Segarra Blasco, "La indústria agroalimentària catalana: una perspectiva empresarial" (Fundació Catalunya Europa, 2014), [https://ruralcat.gencat.cat/documents/20181/62946/La+indústria+agroalimentària+catalana_+una+perspectiva+empresarial+\(Agustí+Segarra+Blasco\).pdf/3b20c6e9-c776-4d10-96d2-d3b3a486f08b](https://ruralcat.gencat.cat/documents/20181/62946/La+indústria+agroalimentària+catalana_+una+perspectiva+empresarial+(Agustí+Segarra+Blasco).pdf/3b20c6e9-c776-4d10-96d2-d3b3a486f08b).

d'explotacions ramaderes, amb explotació directa amb treballadors propis o companyies subcontractades⁴⁵. Més que mai, en un mercat concentrat en menys i menys mans, aquests grups tenen la possibilitat de controlar els preus que paguen pels productes del camp⁴⁶. És més, mentre que un escenari de preus baixos pot conduir una petita explotació agrària a tancar definitivament, per a aquests grups representa únicament un petit sotrac financer en una de les divisions de la corporació, que no només serà compensada per altres divisions, sinó que pot representar una oportunitat d'expansió a costa d'adquirir a bon preu les terres d'aquelles explotacions que han desistit. Hi ha un gran incentiu, doncs, per tal que aquestes empreses rebaixin més i més els preus que cobra la pagesia a canvi de la producció. És un procés que s'alimenta a sí mateix. En última instància, no costa endevinar que en un mercat alimentari controlat per grups cada cop més grans, amb un major domini de tota la cadena que du el menjar del camp a la taula, els preus per a les persones consumidores no seran tan assequibles com podrien ser-ho⁴⁷.

Sovint, quan es parla de fomentar el comerç just, es fa pensant en la pagesia de països en desenvolupament que subsisteix malvent el producte de la terra i del seu esforç a grans companyies exportadores de cafè, plàtans, cacau o pinyes⁴⁸. Cada cop hi ha més raons per pensar que l'agricultura europea s'assembla més i més a aquest model que es deia voler combatre globalment. És pertinent començar a pensar a abandonar una PAC que permanentment obliga la pagesia a produir més a canvi de menys i, d'acord amb els principis del comerç just, prioritzar el manteniment digne del sector. Cal fer-ho amb independència dels mecanismes de mercat i competència que, en qüestió de preus, han demostrat afavorir únicament la gran indústria agroalimentària.

- 5) **La mateixa Comissió Europea addueix que l'agricultura europea proveeix a la societat serveis ambientals com ara paisatges, aigua neta, manteniment de la biodiversitat i la captura de diòxid de carboni, etc., que no són compensats econòmicament a qui els proveeix.** La línia agroambiental de la PAC paga per aquests serveis i per tant contribueix al seu aprovisionament i a la sostenibilitat del camp europeu⁴⁹.

Malgrat que la premissa plantejada podria ser perfectament vàlida, la retòrica no es tradueix en resultats. D'una banda, els programes agroambientals derivats de la PAC han estat poc utilitzats històricament pels països membres, que solen haver-los de cofinançar juntament amb la UE. Poc més del 10% del pressupost de la PAC es destina a aquest capítol, la qual cosa mostra el rol secundari que se li dona en comparació amb mesures orientades a augmentar la productivitat⁵⁰.

D'altra banda, una modernització del sector agropecuari marcada per la intensificació dels processos, la introducció massiva d'agroquímics i fitosanitaris, l'estabulació del bestiar i la mecanització i expansió de les explotacions s'ha mostrat incompatible amb la preservació dels serveis ambientals que durant milers d'anys sí que van ser produïts i mantinguts pel món agrari⁵¹. A tall d'exemple, no queda zona agrària al País Valencià que no tingui els aqüífers sobreexplotats o no hagi esdevingut el que eufemísticament

---

⁴⁵ Sergi Saborit, "Casa Tarradellas invierte 15 millones para producir la harina de sus pizzas, Catalunya, Expansion.Com," *Expansión*, 2015, <https://www.expansion.com/2010/12/22/catalunya/1293020978.html>.

⁴⁶ Rafael Daniel, "El Gobierno fijará precios mínimos en los productos agrarios pese a que restringe la competencia - elEconomista.es," *El economista*, 25 de febrer de 2020, <https://www.economista.es/economia/noticias/10377966/02/20/El-Gobierno-aprueba-las-medidas-para-el-campo-pero-el-sector-cree-que-se-quedan-cortas.html>.

⁴⁷ AgroCLM, "COAG: "Monopolio British Food hunde precio de la remolacha en España"," *AgroCLM* (blog), 11 de maig de 2020, <https://www.agroclm.com/2020/05/11/coag-monopolio-british-food-hunde-precio-de-la-remolacha-en-espana/>.

⁴⁸ Gavin Fridell, "Comercio justo, neoliberalismo y desarrollo rural: una evaluación histórica", 2006.

⁴⁹ Comissió Europea, "Environmental Sustainability in EU Agriculture," text, Comissió Europea, consultat el 30 de juliol de 2020, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/sustainability/environmental-sustainability_en.

⁵⁰ Friedrich Heinemann i Stefani Weiss, "The EU Budget and Common Agricultural Policy beyond 2020: Seven More Years of Money for Nothing?" (EconPol Working Paper, 2018).

⁵¹ Pablo Tejedo i al., *Impacto de la intensificación agraria sobre la biodiversidad. Implicaciones ara una gestión agrícola sostenible*, 2008.

s'anomenen "zones vulnerables a la contaminació de les aigües per nitrats procedents de fonts agràries" quan ja és massa tard⁵². La desaparició massiva d'insectes produïda pels pesticides del camp ha fet sorgir protestes ciutadanes a indrets com Alemanya i el Regne Unit i, a més de l'equilibri ecològic, amenacen la pol·linització futura de moltes espècies de plantes⁵³. Sense insectes al camp tampoc hi ha ocells. S'estima que, a nivell europeu, des de la restricció de l'ús dels insecticides més agressius a la dècada de 1970 s'ha perdut fins un 70% de la massa d'aus, per l'efectivitat dels productes de síntesi encara legals usats en l'agricultura⁵⁴. A casa nostra, les alteracions a la cadena d'aliment també les noten espècies emblemàtiques com la xibeca o les granotes, amb efectes que es perceben fàcilment: ja són pocs els campanars, masos i alqueries que acullen nius de l'au pel descens de les seves preses, els petits rosegadors, i les nits d'estiu a l'horta i als arrossars ara són sinistrament silencioses sense el raucar de l'amfibi que no tants anys enrere hi era ben comú. Al conjunt del món, l'ONU advertia en un esgarrifós informe, que la humanitat ha destruït ja la meitat dels ecosistemes i que el ritme d'extinció d'espècies és el més elevat mai registrat, en bona mesura a causa de la transformació de cobertes per a l'agricultura i les seves pràctiques actuals⁵⁵.

Com a alternativa a aquest destí tan desolador, en els darrers anys han anat guanyant popularitat formes d'agricultura anomenades alternatives, com ara l'ecològica⁵⁶. Aquestes modalitats recuperen i modernitzen, gràcies als coneixements i tecnologies actuals, les pràctiques ancestrals del camp. Són les que han permès a la humanitat progressar durant més de 10.000 anys sense amenaçar la subsistència dels sòls i de les altres espècies. Des d'aquesta perspectiva històrica resulta vistós notar com en unes poques dècades des de l'inici de la revolució verda l'agricultura de tipus industrial, basada en l'alteració dels cicles de matèria i energia arreu del món, ha esdevingut el que ara coneixem com "agricultura convencional"⁵⁷. En contrast, les pràctiques agrícoles que s'han demostrat efectives i sostenibles durant mil·lennis ara queden arraconades en etiquetes com "agricultura ecològica", han quedat restringides a un petit (però creixent) nínxol d'irreductibles en el sector i la seva producció s'ofereix en una lleixa als supermercats (però cada cop en més i en sorgeixen d'especialitzats). Les persones que s'hi dediquen o en consumeixen els productes s'etiqueten d'"alternatives", "revolucionàries" o, fins i tot "antisistema" per algunes persones i mitjans que han interioritzat les destructives (però lucratives) formes de producció agrària dominants en l'actualitat com la nova normalitat. La PAC, malgrat els intensos canvis que ha experimentat en les justificacions i formes de distribució dels recursos, mai ha deixat de fer una aposta clara per donar suport a la configuració actual del sector, malgrat l'evident contradicció en la qual es troba respecte de la qualitat ambiental i la vida al planeta⁵⁸.

---

⁵² Generalitat Valenciana, decret 86/2018, de 22 de juny, del Consell, pel qual es designen municipis com a zones vulnerables a la contaminació de les aigües per nitrats procedents de fonts agràries" (2018), https://www.dogv.gva.es/datos/2018/07/05/pdf/2018_6601.pdf.

⁵³ Damian Carrington, "Lo que los parabrisas de los coches revelan sobre el 'apocalipsis' de los insectos," *elDiario*, 22 de febrer de 2020, https://www.eldiario.es/internacional/theguardian/salpicaduras-evidencian-descenso-poblacion-insectos_1_1122304.html.

⁵⁴ Josh Gabbatiss, "'Shocking' Decline in Birds across Europe Due to Pesticide Use, Say Scientists," *The Independent*, 21 de març de 2018, sec. Environment, <https://www.independent.co.uk/environment/europe-bird-population-countryside-reduced-pesticides-france-wildlife-cnrs-a8267246.html>.

⁵⁵ Jonathan Watts, "Stop Biodiversity Loss or We Could Face Our Own Extinction, Warns UN," *The Guardian*, 6 de novembre de 2018, sec. Environment, <https://www.theguardian.com/environment/2018/nov/03/stop-biodiversity-loss-or-we-could-face-our-own-extinction-warns-un>.

⁵⁶ Nicolas Lampkin, *Agricultura ecològica*, 631.584 L238a (Madrid, ES: Mundi-Prensa, 2001).

⁵⁷ José Ruiz Moya, "La agricultura sostenible como alternativa a la agricultura convencional: conceptos y principales métodos y sistemas," *Ería: Revista Cuatrimestral de Geografía*, núm. 35 (1994): 161–174.

⁵⁸ Eric Allan i al., "Land Use Intensification Alters Ecosystem Multifunctionality via Loss of Biodiversity and Changes to Functional Composition," *Ecology Letters* 18, núm. 8 (2015): 834–843.

- 6) **La PAC evita la despoblació del camp europeu.** Des de les instàncies comunitàries s'afirma que les ajudes de la PAC permeten la subsistència d'explotacions agràries de reduïda dimensió i/o localitzades en indrets on les característiques del medi fan difícil extreure rendiment del camp⁵⁹. Aquestes explotacions serien el pal de paller que permet el manteniment de comunitats rurals, poblacions viables i serveis públics en indrets que, altrament, quedarien despoblats.

Aquest objectiu ha persistit en les diferents reformes i reformulacions de la PAC des que es va detectar una dinàmica d'abandonament del camp i trasllat de població cap a àmbits urbans, sobretot per part del jovent, i amb màxima intensitat a partir de la dècada de 1980⁶⁰. La localització remota d'alguns d'aquests espais, la impossibilitat de cursar-hi estudis superiors i l'absència d'oportunitats laborals explicarien aquest èxode rural⁶¹. Fins a temps molt recents, la UE ha fiat tota la capacitat de revertir aquesta situació en la seva política agrària, confiant que, si aquest sector és viable i econòmicament fort arreu del territori, la població s'hi quedarà i assegurarà el desenvolupament rural⁶². L'estratègia de concedir ajuts a petites explotacions i a la pagesia de regions desfavorides, però, no ha funcionat. Tant a Espanya com al País Valencià, ja hi ha menys d'un 5% de població dedicada a l'agricultura, i bona part d'aquesta força laboral es localitza en uns pocs indrets on l'agricultura és característicament intensiva, com ara les hortes del litoral mediterrani peninsular⁶³.

Què ha fallat, doncs? Des del meu punt de vista, dos punts clau expliquen la fallada. En primer lloc, es va produir una errada de diagnòstic estratègica en equiparar desenvolupament rural amb desenvolupament agrari. Malgrat que els ajuts puguin millorar el rendiment econòmic de les explotacions, en l'actualitat hi ha poca gent amb vocació de pagès, professió que continua essent considerada com dura i sacrificada. Avui dia el món rural és molt més que agricultura i pasturatge, és turisme rural, esports d'aventura, paisatge, artesanía, història, natura, etc⁶⁴. En algunes zones rurals localitzades a la vora de concentracions urbanes, de fet, s'han registrat en els últims anys increments de població gràcies a gent que desitja gaudir d'un entorn més tranquil i saludable que el que tenia a la ciutat, però sense renunciar a la comoditat i els serveis que aquesta li pot oferir amb un petit desplaçament⁶⁵. La ruralitat resulta atractiva, hi ha demanda, però és un error confondre aquesta demanda amb el resultat d'invertir en la modernització agrària d'aquests espais⁶⁶. Ho demostra el fet que en indrets remots, malgrat gaudir d'uns ajuts similars derivats de la PAC, el procés de despoblament continua amb gran intensitat⁶⁷.

El segon error clau es produí durant els debats per a la reforma de la PAC des de la dècada de 1990. Davant la davallada de tot el sector a nivell europeu i en el marc d'una economia cada cop més globalitzada i liberalitzada que posava en evidència la irrellevància de la producció europea, es va

---

⁵⁹ Comissió Europea, "Jobs and Growth in Rural Areas" (Comissió Europea, 2018), https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/cap-specific-objectives-brief-8-jobs-and-growth-in-rural-areas_en.pdf.

⁶⁰ Declaració de Cork, "'A Living Countryside'. Conclusions of the European Conference on Rural Development", 1996, http://www.terport.hu/webfm_send/545.

⁶¹ Sergio del Molino, *La España vacía: viaje por un país que nunca fue*, Turner, 2016.

⁶² Sabina Asins Velis i Juan Romero González, "Agricultura aterrada y clasificaciones de zonas desfavorecidas? Cuál es su futuro con la reforma de la PAC 2014?", 2016.

⁶³ INE, "Ocupados por sector económico, sexo y comunidad autónoma," INE, consultat el 30 de juliol de 2020, <https://www.ine.es/jaxiT3/Tabla.htm?t=4228&L=0>.

⁶⁴ Joan Nogué, "El retrobament amb el lloc: noves ruralitats, nous paisatges i canvi de paradigma," *Documents d'anàlisi geogràfica* 62, núm. 3 (2016): 489–502.

⁶⁵ Raúl Sánchez Caballero i Daniel Sánchez, "Los municipios alrededor de las grandes ciudades son los únicos en los que hay más nacimientos que muertes," *elDiario*, 11 de desembre de 2019, sec. Sociedad, https://www.eldiario.es/sociedad/demografia_1_1192516.html.

⁶⁶ Oriol Nel·lo, "La crida del camp," *Blog Oriol Nel·lo* (blog), 25 de juliol de 2020, http://oriolnello.blogspot.com/2020/07/la-crida-del-camp_25.html.

⁶⁷ Ignasi Aldomà, "Despoblamiento rural, por Ignasi Aldomà," *La Vanguardia*, 16 de febrer de 2020, sec. Opinión, <https://www.lavanguardia.com/opinion/20200217/473621885711/despoblamiento-rural.html>.

proposar convertir la pagesia europea en una mena de “jardiners del territori”, que percebrien ajuts a canvi de la seva tasca de manteniment dels ecosistemes, els paisatges i els pobles, en benefici de tota la societat⁶⁸. A aquella visió es van oposar ferotgement tant les organitzacions del sector, que la consideraven un atac a la seva raó de ser i gairebé una humiliació (“volem viure de la terra”, deien), com per l’Organització Mundial del Comerç, que la denuncià com una subvenció encoberta⁶⁹. Davant la magnitud d’aquestes forces es va acabar imposant l’opció d’intentar construir un sector agrari competitiu sotmès a les regles d’una economia de mercat i amb el suport dels ajuts orientats a la seva modernització i intensificació. Amb aquestes regles de joc és evident que l’agricultura en territoris rurals poc afavorits i de tradició de petites explotacions familiars tenien tots els números per desaparèixer. Quan es mira la distribució de pressupostos això resulta encara més obvi: a nivell europeu, un 24% de titulars d’explotacions percebia el 85% dels ajuts de la PAC l’any 2018, mentre que un 1,3% del pressupost havia de ser repartit entre el 25% de professionals que menys ajut rebia⁷⁰. Aquesta política no només no dona suport a l’objectiu d’evitar el despoblament de les zones rurals més remotes, sinó que en la pràctica, l’està incentivant.

Discussió: una autèntica reforma de la PAC

Repassats sis dels principals arguments que sostenen la PAC, s’ha observat com resulten en gran part poc acurats, falsos o, en el pitjor dels casos, contraproductius. Vistes aquestes debilitats convé preguntar-se: i doncs, cal desmantellar la PAC, deixar la pagesia europea a la seva sort i renunciar definitivament a totes les bondats que el sector pot aportar a la societat?

De cap manera. Sigui per antecedents familiars, per interès professional o per mer atractiu estètic, personalment em sento proper al món rural. No soc ni de bon tros l’únic. L’auge d’un fenomen com el turisme rural, justament quan la societat és més urbana que mai, és prova de l’afinitat que molta altra gent sent envers el món de pagès. A tothom fa mal veure com als masos i granges no hi ha relleu generacional que garanteixi la continuïtat familiar en el treball de la terra, tothom se solidaritza amb les reclamacions del sector per uns preus justos, som solidaris quan pateix incendis forestals i esperem resignadament quan quedem aturats per una marxa lenta de protesta de tractors que van a exigir millores davant les administracions. És natural, doncs, cercar formules que ajudin el sector a sobreviure i, si pot ser, a prosperar.

Ara bé, tal i com hem repassat, el pacte social entre pagesia i la resta de la ciutadania està trencat. La PAC, finançada per la ciutadania, podia tenir un sentit en el passat, però en l’actualitat es revela com un instrument obsolet. Per mirar de mantenir el sector europeu viu, encara que sigui amb respiració assistida, sacrifica el sentit de justícia amb la resta de pobles del món. Malgrat l’argument de voler perseguir la qualitat ambiental i el benestar animal, continua subvencionant un tracte poc ètic al bestiar i una contaminació cada cop més preocupant del medi ambient, amb la pèrdua accelerada d’espècies que comporta. S’ha mostrat ineficaç a revertir l’abandonament rural, i en compte de fomentar el desenvolupament rural, destina la major part de recursos econòmics a la intensificació i la industrialització del camp expulsant més i més treballadors i treballadores. Aquest procés només beneficia la gran indústria agroalimentària, mentre que va en detriment de les petites explotacions familiars que sostenen el teixit social dels pobles i viles. El nou pacte social ha de defugir l’intent actual, desesperat i caduc, d’injectar més i més capital per mirar de fer el sector competitiu en un escenari de competència comercial global, perquè d’aquest model només se’n pot derivar una exacerbació dels problemes actuals i un divorci cada cop major de la resta de la societat.

Des del meu punt de vista, una gestió del món rural europeu adaptada als reptes d’aquest segle passa per

---

⁶⁸ Clive Potter i Mark Tilzey, “Agricultural Policy Discourses in the European Post-Fordist Transition: Neoliberalism, Neomercantilism and Multifunctionality,” *Progress in Human Geography* 29, núm. 5 (2005): 581–600.

⁶⁹ Alan Matthews, “Greening CAP Payments: A Missed Opportunity,” Institute for International and European Affairs, Dublin, 2013.

⁷⁰ European Data Journalism Network, “1.6 Million Farmers Receive Almost 85 Percent of the EU’s Agricultural Subsidies,” European Data Journalism Network, consultat el 30 de juliol de 2020, <https://www.europeandatajournalism.eu/News/Data-news/1.6-million-farmers-receive-almost-85-percent-of-the-EU-s-agricultural-subsidies>.

dues estratègies paral·leles.

- a) Gestionar de la millor manera possible la transició d'aquells espais on en el passat vivia gent i que ara queden despoblats perquè el jovent prefereix viure en entorns diferents. L'abandonament i la despoblació d'alguns indrets, sobretot muntanyosos, que tant negativament se solen considerar, poden veure's també com una oportunitat per restaurar part de les extenses cobertes forestals que segles i mil·lennis enrere cobrien el continent. La recuperació d'aquests hàbitats pot ser un ingredient no només desitjable, sinó gairebé imprescindible per fer front al repte del canvi climàtic i en la lluita contra la desertització en regions com la conca mediterrània. A més de captar diòxid de carboni de l'atmosfera, els arbres contribueixen a minimitzar l'erosió del sòl, a fer que plougui i són la llar de moltes espècies que en l'actualitat apareixen amenaçades i les seves poblacions fragmentades en petits santuaris relictuals⁷¹. Això sí, mentre aquests boscos no siguin madurs i resistents davant els incendis, caldrà tenir-ne cura i assegurar que puguen sans. Reforestar no equival a abandonar⁷².
- b) En territoris més fèrtils, tornar a l'agricultura ecològica que la humanitat ha practicat durant mil·lennis, incorporant-hi els avenços actuals, i abandonar l'agricultura insostenible, que ara anomenem convencional, abans no caigui per si sola i deixi com a herència una terra i una pagesia devastades. Hi ha estudis científics que demostren que això no és una utopia: Europa podria fins i tot abastir-se d'aliments (cosa que no fa en l'actualitat) només emprant formes productives sostenibles⁷³. A la pagesia que s'hi dediqués sí que tindria sentit donar-li suport econòmicament, perquè a més de produir aliments i recuperar part dels costos a través de la venda de la producció se li podrien pagar els serveis ecosistèmics que donaria i fins i tot la creació de llocs de treball⁷⁴.

En contra del que seria desitjable, l'agricultura actual, altament mecanitzada, presumeix de ser capaç de produir més amb menys mà d'obra. En societats com la nostra, en què la desocupació laboral està tan estesa i és origen de pobresa, la prioritat hauria de ser la contrària: donar feina a com més gent millor. Tornar a formes més tradicionals d'agricultura, més intensives en mà d'obra, contribuiria a sostenir explotacions familiars i a augmentar la contractació. Un efecte colateral d'aquesta dinàmica seria la pujada de preus dels productes del camp, és a dir, allò que la pagesia fa dècades que reclama i que l'agroindústria li pren⁷⁵. És cert que llavors la població hauria de gastar més en el capítol del pressupost domèstic destinat a alimentació, però tindria la garantia de menjar aliments saludables i potser tots plegats també ens hi mirariem més a l'hora de malbaratar menjar⁷⁶. I és que, si ho analitzem bé, les societats riques mengem com pobres: estem destinant menys diners que mai a alimentar-nos (15% del pressupost familiar; fa 40 anys era el 30%⁷⁷) i ens conformem amb productes tractats amb pesticides, sovint provinents de territoris llunyans i amb una qualitat organolèptica molt inferior a la qualitat de què gaudien generacions d'un passat no tant llunyà quan s'entaulaven⁷⁸.

---

⁷¹ Joris P. G. M. Cromsigt i al., "Trophic Rewilding as a Climate Change Mitigation Strategy?," *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* 373, núm. 1.761 (desembre 5 de desembre de 2018): 20170440, <https://doi.org/10.1098/rstb.2017.0440>.

⁷² Alexander Mather, "The Transition from Deforestation to Reforestation in Europe," *Agricultural Technologies and Tropical Deforestation*, 2001, 35–52.

⁷³ Ingo Zasada i al., "Food beyond the City – Analysing Foodsheds and Self-Sufficiency for Different Food System Scenarios in European Metropolitan Regions," *City, Culture and Society*, City Food Governance, 16 (1 de març de 2019): 25–35, <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2017.06.002>.

⁷⁴ Christina von Haaren i al., "Assessing Biodiversity on the Farm Scale as Basis for Ecosystem Service Payments," *Journal of Environmental Management* 113 (2012): 40–50.

⁷⁵ Daniel, "El Gobierno fijará precios mínimos en los productos agrarios pese a que restringe la competencia", elEconomista.es.

⁷⁶ Stenmarck i al., *Estimates of European Food Waste Levels*.

⁷⁷ Cecilia Díaz-Méndez i Isabel García-Espejo, "Tendencias en la homogeneización del gasto alimentario en España y Reino Unido," *Revista española de investigaciones sociológicas*, 2012, <https://doi.org/10.5477/cis/reis.139.21>.

⁷⁸ Trinitat Gilbert Martínez, "Si els tomàquets no tenen gust és perquè s'ha prioritzat la productivitat de la tomaquera",

El perill de no fer front a la renovació del pacte social trencat que representa la PAC, sigui en la direcció suggerida o en alguna altra que tingui un ampli suport de la ciutadania i sigui ambientalment sostenible, pot arribar a ser el descrèdit definitiu del sector agrari europeu als ulls d'una societat cada cop més conscienciada ecològicament i menys disposada a cedir diners per subvencionar activitats que acaben perjudicant el medi i la salut.